

ВІДГУК

офіційного опонента професора кафедри загальної та соціальної психології
Донецького національного університету імені Василя Стуса
Матохнюк Людмили Олександрівни
на дисертаційну роботу Ганган Юлії Сергіївни
«Психологічні особливості фабінгу в підлітковому та юнацькому віці»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки
за спеціальності 053 Психологія

Актуальність теми дисертаційної роботи. Тема "Психологічні особливості фабінгу в підлітковому та юнацькому віці" є надзвичайно актуальною у сучасному суспільстві, де цифрові технології стали невід'ємною частиною життя молоді. З кожним роком зростає кількість людей, які проводять у кіберпросторі більшість часу свого життя. Наразі, це стало однією з ключових проблем сучасної молоді. Наукова проблема полягає в тому, що постійне відволікання на гаджети під час соціальних взаємодій може призводити до емоційної ізоляції, погіршення міжособистісних стосунків та розвитку тривожних і депресивних розладів. Тому, основна мета наукового дослідження полягає, не лише у з'ясуванні психологічних особливостей фабінгу в підлітковому та юнацькому віці, а й вивченні емоційно-вольових, індивідуально-психологічних особливостей та соціально-демографічних характеристик фаберів. У зв'язку з цим, не викликає сумніву своєчасність та актуальність наукового дослідження Ганган Юлії Сергіївни.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконане в межах наукової програми кафедри теорії та методики практичної психології «Психологічні особливості життєдіяльності особистості в умовах соціально-психологічних трансформацій українського суспільства» (номер державної реєстрації: 0124U000215). Автором досліджувались психологічні особливості фабінгу в підлітковому та юнацькому віці. Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського (Протокол №4 від 28.10.2021 року).

Наукове та практичне значення. Наукова новизна одержаних результатів дисертації Ганган Ю. С. полягає в тому, що вперше на вітчизняній групі досліджуваних проаналізовано феномен фабінг в контексті визначення психологічних особливостей підлітків та юнаків із фабінговою залежністю; визначено гендерні та особистісні риси фаберів; надано характеристику фабінгу, як одного із видів кіберадикцій, який включає психологічні, соціальні та кібернетичні аспекти; визначено емоційні, внутрішні, соціальні та кібернетичні аспекти формування фабінгу; визначено, що у формуванні фабінгу значну роль відіграють порушення: емпатії, соціальної адаптації, комунікативного контролю, самоприйняття, рівня внутрішньої мотивації, самоконтролю, відчуття емоційного комфорту; аргументовано, що фабінг спричиняє зростання рівня тривоги, депресії та внутрішнього відчуття самотності; доведено, що фабінг впливає на вміння підлітків та юнаків вирішувати життєдіяльнісні завдання, зустрічатись із труднощами, сприймати та аналізувати значимість й пріоритетність вирішення «кібер-завдань» чи буденних життєвих ситуацій.

Розширено та доповнено наукові уявлення щодо змісту сутності фабінгу, номофобії, технофобії, кіберфобії; доповнено науково-теоретичні уявлення стосовно класифікацій кіберадикцій; поглиблено уявлення стосовно видів кіберадикції та порушень психіки на фоні кіберадикцій та уникнення технологій; доведено зв'язки фабінгу з емоційним станом, рівнем самооцінки, психологічною гнучкістю, прийняттям негативних емоцій, тривожністю, депресивністю, оцінкою самоконтролю в спілкуванні, іншою адиктивною поведінкою, а також соціально-психологічною адаптованістю.

Набули подальшого розвитку дослідження психологічної сутності фабінгу та видів фобій пов'язаних із кіберпростором і цифровими технологіями; моделі формування та розвитку кіберадикцій; індивідуально-психологічні прояви та чинники формування залежностей від цифрових технологій; напрямки й принципи профілактики та психокорекції кіберадикцій серед підростаючого покоління.

Практичне значення дослідження виявляється на кількох рівнях: теоретичному та практичному. На теоретичному рівні це імплементація отриманих теоретико-психологічних знань щодо адикцій пов'язаних із цифровими технологіями та кіберпростором, а також порушеннями психіки, які вони викликають в освітні програми закладів вищої освіти для психологів, соціальних працівників, педагогів в рамках таких дисциплін: «Вікова психологія», «Педагогічна психологія», «Соціальна психологія», «Клінічна психологія», «Психологія особистості», «Адиктивна психологія», «Основи патопсихології» тощо. На практичному рівні, отримані результати надають можливість вдосконалити програми профілактики, психокорекції та психотерапії кіберадикцій з урахуванням особливостей сенситивності підліткового та юнацького віку.

Повнота викладення матеріалу дисертації у наукових публікаціях.

Основні результати дослідження відображено в 14 публікаціях, з них: 5 статей в наукових фахових виданнях України, 1 стаття у міжнародному періодичному виданні, включеному до міжнародної наукометричної бази даних (Web of Science), 1 стаття у зарубіжному збірнику матеріалів, 1 стаття у науково-періодичному виданні України, 6 публікації в інших наукових виданнях. Матеріали дисертаційної роботи доповідались та обговорювались на: міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: The 9 th International scientific and practical conference «Results of modern scientific research and development» (November 14-16, 2021. с. Madrid); I Міжнародна наукова конференція: «Комплексний підхід до модернізації науки: методи, моделі та мультидисциплінарність» (19 листопада, 2021 р. м. Вінниця); The 7th International scientific and practical conference «International scientific innovations in human life» (January 19-21, 2022. с. Manchester.); The 6 th International scientific and practical conference «Innovations and prospects of world science» (February 2-4, 2022. с. Vancouver); Всеукр. наук.-практич. інтернет конф. «Актуальні проблеми практичної психології» (20 травня 2022 р., м. Одеса); The 12th International

scientific and practical conference «Scientific progress: innovations, achievements and prospects» (August 21-23, 2023. c. Munich).

Ступінь обґрунтованості наукових положень. В дисертації викладено теоретичні засади проблеми, описано стратегію, основні методи та результати емпіричного дослідження. Кожний з трьох розділів є завершеним відповідно до висунутих завдань і мети дослідження. Дисертаційне дослідження Ганган Ю. С. являє собою глибоку та завершену роботу. Структура дослідження традиційна: складається зі вступу, трьох розділів, які послідовно та логічно репрезентують напрям розгортання стратегії наукового пошуку, а також висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Слід відзначити послідовність в організації кожної частини дослідження, структурування етапів роботи, які є взаємопов'язаними між собою.

У *вступі* конкретизовані об'єкт і предмет дослідження. Мета і завдання відображають логіку теоретичної та емпіричної частин праці. Також простежується взаємозв'язок між зазначеними у вступі до дисертації дослідницькими завданнями, науковою новизною, теоретичним та практичним значенням. Така особливість дає змогу охарактеризувати роботу як логічно вивірене, структурно узгоджене дослідження.

У *першому розділі* дисертації «Теоретико-методологічні особливості дослідження проблем фабінгу» Ганган Ю. С. досліджено технологічний прогрес ХХІ-століття та його суспільні наслідки, здійснено аналіз феномену фабінгу в психологічних дослідженнях, відокремлено основні характеристики та чинники формування фабінгу в підлітковому та юнацькому віці, визначено особливості надмірного використання інформаційних технологій: Інтернет-залежність, фабінг, номофобія. Розглянуто фабінг як характеристику емоційної залежності та як різновид адиктивної поведінки осіб підліткового та юнацького віку. Досліджено динаміку формування фабінгу підлітків і юнаків. Ґрунтовний критичний аналіз досліджень кіберадикцій, у тому числі й фабінгу, дозволив автору побудувати структурно-гіпотетичну модель динаміки кіберадикцій у підлітковому та юнацькому віці. Заслугує уваги розкриття та опис змістових складових зазначеної моделі, що включають зовнішні та

внутрішні фактори, які впливають на формування «концепції-Я» та впливають на розвиток фабінгу. Структурно-гіпотетична модель динаміки розвитку кіберадикцій, дає можливість визначити через суб'єкт-об'єктні характеристики шлях особистості підлітка та юнака до прояву надмірного зосередження на смартфоні (фабінгу).

У *другому розділі* дисертації «Емпіричне дослідження психологічних особливостей фабінгу в підлітковому та юнацькому віці» розкрито організацію та методи емпіричного дослідження. Дисертанткою визначено етапи дослідницьких процедур, складено батарею психодіагностичних методик, спрямованих на діагностику фабінгу. Надано результати дослідження особливостей проявів фабінгу, впливу кіберадикцій на деякі психологічні конструкти осіб підліткового та юнацького віку, на основі яких побудована емпірична типологічна модель формування фабінгу в підлітковому та юнацькому віці.

У *третьому розділі* дисертації «Побудова психологічних умов та засобів профілактики і корекції технологічно-залежної поведінки в підлітковому та юнацькому віці» проаналізовано особливості сучасних розладів внаслідок надмірного використання кіберпростору серед молоді та міжнародний досвід психопрофілактики і психокорекції залежності від кіберпростору у підлітковому та юнацькому віці. Завдяки чому розроблено методологічні рекомендації щодо напрямів психопрофілактики і психокорекції кіберадикцій та кіберфобій. Побудовано концепцію комплексної профілактики та психокорекції кіберадикцій серед підростаючого покоління, яка включає первинну, вторинну та третинну профілактику. Завдяки факторному аналізу, авторці вдалось побудувати емпірично-типологічну модель розвитку фабінгу в підлітковому та юнацькому віці виявити передуючі, формуючі та підкріплюючі фактори для обох вікових груп.

Отже, другий і третій розділи дисертації мають безперечну практичну цінність завдяки багатоаспектному, різнорівневому дослідженню, повноті аналізу отриманих результатів і їх впровадженню у навчальний процес,

можливості використання у професійній підготовці практичних психологів. Слід також відмітити логічність та наукову коректність проведеного дослідження загалом.

Структура та зміст дисертації, її завершеність та відповідність встановленим вимогам щодо оформлення. Дисертаційна робота має завершений характер і відповідає встановленим вимогам щодо оформлення наукових робіт такого рівня. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (299 найменувань, із них 150 іноземною мовою), додатків.

Подана дисертаційна робота свідчить про наукову зрілість дисертантки, її вміння бачити актуальні проблеми сучасної психологічної науки, готовність розв'язувати їх на достатньому науковому рівні. Високо і позитивно оцінюючи наукове і практичне значення дисертаційної роботи Ганган Юлії Сергіївни як в теоретичному, так і практичному напрямках, слід виділити **окремі зауваження та висловити деякі побажання:**

1. Дисертаційна робота є досить ґрунтовною та різнобічною, оскільки проблеми підлягали розв'язанню як у теоретико-методологічній, так і в емпіричній площинах. Водночас вона містить чимало посилань на праці авторів, що надто опосередковано досліджують фабінг.

2. В ході дослідження авторці завдяки факторному аналізу вдалось побудувати емпірично-типологічну модель розвитку фабінгу в підлітковому та юнацькому віці виявити передуючі, формуючі та підкріплюючі фактори для обох вікових груп. Варто звернути увагу, що у роботі зазначено наявність слабких кореляційних зв'язків, хоча, згідно з результатами, за деякими показниками вони фактично відсутні. Важливо враховувати цю неточність у майбутніх наукових працях та дискусіях, щоб уникнути можливих хибних висновків щодо взаємозв'язків між досліджуваними змінними."

3. На наш погляд автор приділив достатню увагу емоційній сфері особистості, дослідив самооцінку, самоконтроль, самоприйняття, соціально-психологічну адаптацію, та розвитку інших адикцій, депресивних та тривожних

станів. Однак, поза увагою залишилися індивідуальні характеристиками особистості. На наш погляд, було б доцільно розглянути й прояви акцентуацій фаберів, оскільки саме в підлітковому та юнацькому віці вони яскраво проявляються.

Зроблені зауваження не ставлять під сумнів цінність дисертаційного дослідження Ганган Ю. С., яке є завершеним, самостійним і робить істотний внесок у вирішення важливої наукової проблеми вивчення стрімко прогресуючої нової кібердикції – фабінгу.

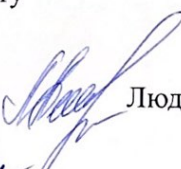
Загальний висновок. Дисертаційна робота Ганган Юлії Сергіївни «Психологічні особливості фабінгу в підлітковому та юнацькому віці», є самостійною, завершеною науково-дослідною роботою, яка за актуальністю, науковою новизною, практичним значенням, обсягом проведених досліджень відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022 року, а її автор заслуговує присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія.

Офіційний опонент:

професор кафедри загальної та соціальної психології

Донецького національного університету

імені Василя Стуса

доктор психологічних наук, професор Людмила МАТОХНЮК

